

Олександр Зиков — теріолог, колектор, таксидерміст

Ігор Загороднюк

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)
e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

ZAGORODNIUK, I. Oleksandr Zykov, a mammalogist, collector, and taxidermist. — An essay about a researcher whose scientific career is mainly connected with zoological museums, in particular of the Institute of Zoology AS UkrSSR (now the Department of Zoology of the NMNH, NAS of Ukraine) and of the Kyiv National University. A significant period in the scientist's early career was devoted to the study of small-mammal communities in Turkmenistan, particularly in Kopet-Dag, which also resulted in a doctoral thesis. His later research has been related to the study of mammals in foci of zoonoses, to the dynamics of zoonoses, and to the analysis of the fauna of various regions, including the Black Sea region and the Chornobyl Exclusion Zone.

Біографічні деталі

Зиков Олександр Євгенович народився 20.06.1958 у м. Кривий Ріг Дніпропетровської обл. У 1980 р. закінчив біологічний факультет Дніпропетровського державного університету. Того ж 1980 року потрапив на роботу до Інституту зоології, де працював у двох підрозділах — відділі фауни і систематики хребетних і зоологічного музею (1980–1988) та відділі популяційної екології та біогеографії (1989–1996). У музейному відділі був на посаді старшого лаборанта й художника, у відділі екології — м. н. с. і наукового співробітника. У 1983–1987 рр. закінчив аспірантуру за місцем роботи й 1991 р. захистив кандидатську дисертацію за спеціальністю «зоологія».

У 1996–2000 рр. — біолог відділу особливо небезпечних інфекцій Центральної санепідемстанції МОЗ України. У 2001–2011 рр. — спеціаліст I категорії Зоологічного музею Київського національного університету імені Т. Шевченка. З 2011 р. працював у науково-дослідній частині кафедри зоології КНУ (дані на 17.05.2015). На цей час продовжує працювати в Зоологічному музеї КНУ.

Рис. 1. Олександр Зиков. Фото з відкритих джерел (соціальна мережа Facebook), 2016 р.

Ключові доробки в галузі теріології

Кваліфікаційна робота — дисертація «Систематико-фауністичний та зоогеографічний аналіз дрібних ссавців (Insectivora, Rodentia, Lagomorpha) Копетдагу», захищена 1991 р. в Інституті зоології АН УРСР.

Дослідник присвятив багато уваги фауністичним комплексам і вивченню мінливості дрібних ссавців Копетдагу, включно з дослідженнями висотного розподілу видів і структури угруповань (Зыков 1993 та ін.), аналізу видового статусу окремих географічних форм з-поміж політипних видів, у т. ч. лісових мишей (Загороднюк *et al.* 1997) і гуртових (Зыков & Загороднюк 1988).

Значущими є й колекційні збори дослідника. За каталогами ННПМ, як колектор О. С. Зиков відмічений у записах 552 зразків за 1981–1988 рр., серед яких є низка унікальних видів з Криму, Примор'я і, звісно, з Копетдагу та інших районів Туркменістану. Серед них — гризуни *Allactaga*, *Apodemus*, *Calomyscus*, *Chionomys*, *Cricetulus*, *Ellobius*, *Meriones*, *Micromys*, *Microtus*, *Mus*, *Myodes*, *Nesokia*, *Phodopus*, *Pygeretmus*, *Rattus*, *Spermophilus*, *Sylvaemus*, *Tscherskia*, зайцеподібні *Ochotona*; комахоїдні *Erinaceus*, *Hemiechinus*, *Suncus*, *Talpa*; кажани *Eptesicus*, *Myotis*, *Miniopterus*, *Rhinolophus*; хижі *Meles*, *Nyctereutes*, *Vulpes*; також низка ссавців, розведених у зоопарках.

Значним є й доробок, пов'язаний з періодом роботи в Центральній санепідемстанції, включно з аналізом даних щодо зоонозів і підготовкою відповідних прогнозів і публікацій. Як приклад, варто назвати статті «Марсельська лихоманка в Україні (2001), «Епізоотологічні аспекти туляремії у 2005 році» (2006), «Ензотичні території з особливо небезпечних природно-вогнищевих інфекційних хвороб в Україні та заходи їх профілактики» (2011) тощо.

У період роботи в Зоомузеї КНУ провів низку досліджень стосовно генетичної диференціації ссавців, згаданих далі серед найбільш цитованих праць. Серед примітних праць «музейного періоду» — ревізія снігових полівок Ірану (Зыков 2004) та огляд «Класифікація сучасних плацентарних ссавців» (Зыков 2006). У цей період чимало уваги приділяв і таксидермії.

Загалом О. Зиков є автором понад 60 наукових публікацій з питань систематики, фауністики та зоогеографії ссавців, медичної теріології та епізоотології, а також присвячених вивченню тваринного світу Чорнобильської зони. Профіль в Google Scholar ($h = 8$): [user=rv7WCfsAAAAJ](https://scholar.google.com/citations?user=rv7WCfsAAAAJ)

Найбільш цитованими працями за Google Scholar є: «Генетична дивергенція й алозимна мінливість мишей роду *Apodemus*» (Межжерин & Зыков 1991); «Мінливість і таксономічний статус степових форм мишей роду *Sylvaemus*» (Загороднюк *et al.* 1997); «Біохімічна мінливість і генетична дивергенція полівок Arvicolidae Палеарктики» (Межжерин *et al.* 1993), «Відстеження еволюційної історії крота *Talpa europaea* за допомогою філогеографії мітохондріальної ДНК...» (Feuda *et al.* 2015), «Аналіз генетичної мінливості й диференціації лісових мишей роду *Sylvaemus*...» (Богданов *et al.* 2012).

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Особливостями дослідника є надвисока акуратність у всіх напрямках діяльності. Виготовлені ним таксидермічні препарати — шкірки, тушки та опудала ссавців — вирізняються високою якістю препарування та оформлення, як і етикетки, підписані надзвичайно каліграфічно. Такі зразки одразу помітні у будь-якій «масі» матеріалу, що незмінно приємно вражає. Те саме можна сказати і про всі записи про колекційні зразки на картках обліку музеїв.

Ще однією визначною особливістю дослідника є його пристрасть до фотографії, надто до макрознімання. Маючи величезний досвід музейної роботи, Олександр Зиков добре розуміється в різних групах тваринного світу і є одним з найактивніших учасників анімалістичних фотофорумів.

На честь дослідника названо ендемічний підвид полівки татринської зі Східних Карпат — *Terricola taticus zykovi* Zag., 1989.

Література

- Богданов, А. С., В. В. Стахеев, А. Е. Зыков, В. В. Якименко, М. Г. Малькова. 2012. Анализ генетической изменчивости и дифференциации лесных мышей рода *Sylvaemus*. *Генетика*, **48** (2): 211–211.
- Загороднюк, И. В., Г. Г. Боескоров, А. Е. Зыков. 1997. Изменчивость и таксономический статус степных форм мышей рода *Sylvaemus*. *Вестник зоологии*, **31** (5–6): 37–56.
- Зыков, А. Е., И. В. Загороднюк. 1988. О систематическом положении общественной полевки (*Mammalia, Rodentia*) из Копетдага. *Вестник зоологии*, № 5: 46–52.
- Зыков, А. Е. 1993. Фаунистический подход к классификации животного населения (на примере мелких наземных млекопитающих Копетдага). *Журнал общей биологии*, **54** (3): 261–270.
- Зыков, А. Е. 2004. Обзор снеговых полевок (*Rodentia, Arvicolinae, Chionomys*) Ирана с описанием нового вида из Загроса (Центральный Иран). *Праці Зоологічного музею Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, **2**: 116–127.
- Зыков, О. 2006. Классификация современных плацентарных ссавцев (Eutheria): стан і проблеми. *Праці Зоологічного музею Київського національного університету*, **4**: 5–20. <https://bit.ly/3Kh6vue>
- Межжерин, С. В., А. Е. Зыков. 1991. Генетическая дивергенция и аллозимная изменчивость мышей рода *Apodemus s. lato* (Muridae, Rodentia). *Цитология и генетика*, **25** (4): 51–59.
- Межжерин, С. В., А. Е. Зыков, С. Ю. Морозов-Леонов. 1993. Биохимическая изменчивость и генетическая дивергенция полевок Arvicolidae Палеарктики. *Генетика*, **29** (1): 28–41.
- Feuda, R., A. A. Bannikova, E. D. Zemlemerova, M. Di Febbraro, A. Loy, [et al.] 2015. Tracing the evolutionary history of the mole, *Talpa europaea*, through mitochondrial DNA phylogeography and species distribution modelling. *Biological Journal of the Linnean Society*, **114** (3): 495–512.

ЗАГОРДНЮК, І. Олександр Зиков — теріолог, колектор, таксидерміст. — Нарис про дослідника, наукова кар'єра якого пов'язана передусім з роботою в зоологічних музеях, зокрема ЗМ Інституту зоології АН УРСР (нині відділ зоології ННПМ НАН України) та ЗМ Київського національного університету. Значний період активності на початках було приділено вивченню угруповань дрібних ссавців Туркменістану, надто Копетдагу, чому було присвячено дисертацію. Подальші дослідження пов'язані з вивченням ссавців у вогнищах зоонозів і динаміки самих зоонозів, аналізом фауни окремих регіонів, у т. ч. Причорномор'я і Чорнобильської зони відчуження.